रिस व्यवस्थापन

यस लेखको सामग्री अनुवादित संस्करण हो, र चिनियाँ संस्करण प्रबल हुनेछ।

** ध्यान दिनुहोस्**

यस पर्चाले केवल आधारभूत रिस व्यवस्थापनका उपायहरू मात्र प्रदान गर्दछ । यदि तपाईंले यी उपायहरू अपनाउनु भएको छ तर खासै प्रभाव देख्नुभएको छैन, वा अझै पनि रिस उठिरहन्छ भने, तपाईंलाई दीर्घकालीन रिसको समस्या भइरहेको हुन सक्छ । यस अवस्थामा, तपाईंले रिस व्यवस्थापनका थप तरिकाहरू सिक्न, र तपाईंलाई भावनात्मक समस्याहरू छ कि छैन भन्ने कुराको मूल्याङ्कन गर्नको लागि विशेषज्ञहरू (जस्तै क्लिनिकल मनोवैज्ञानिकहरू) बाट सहयोग लिन आवश्यक छ ।

1. रिसको भावना बुझ्ने

हामी सबैले फरक समयमा फरक फरक खालको भावनाहरू महसुस गर्दछौँ, जस्तै खुसी, रिस, उदासी पन, इत्यादी । थुप्रै भावनाहरू मध्ये रिस पनि एक हो । यो एक सामान्य मानवीय भावना हो, र यो आफैमा न त राम्रो हो न त नराम्रो हो । हामी सबै रिसाउछौँ र रिसाउने अधिकार छ ।

रिस, अन्य भावनाहरू जस्तै, मूल रुपमा चार तत्वहरूको समावेश गर्दछः

i) भावना: चीजहरूको बारेमा व्यक्तिपरक भावनाहरू, जस्तैः अरुले हामीलाई चोट पुऱ्याउने कुराहरू भन्दा हामी रिसाउदछौँ ।

ii) सोच: रिस उठेको अवस्थाको मूल्याङ्कन वा निर्णय, जस्तैः जब कसैले मलाई चोट पर्ने केही कुरा भनेमा, म "व्यक्तिले जानाजानी मलाई नराम्रो महसुस गराइरहेको छ" भन्ने सोच्दछु

iii) व्यवहार: भावनाहरू व्यक्त गर्ने कार्य । सबैजनाले उनीहरू रिसाएको बेला फरक तरिकाले व्यवहार गर्न सक्दछन्, जस्तैः एक अर्काको सिद्धान्तमा बाझ्ने, चीजहरू नष्ट गर्ने, मान्छेलाई पिट्ने, वा सहेर बस्ने, इत्यादी ।

iv) शारीरिक (शरीर) प्रतिक्रियाः रिसको भावना पैदा हुँदाको अवस्थामा शरीरको प्राकृतिक प्रतिक्रिया

रिस उठेको अवस्थामा शारीरिक प्रतिक्रिया

टाउको दुख्ने, मुटु दुख्ने, पेट दुख्ने, मांशपेशी कसिलो हुने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, मुटुको धड्कन तीव्र

सर्वाधिकार सुरक्षित © 2020 अस्पताल प्राधिकरण । सम्पूर्ण अधिकार सुरक्षित

गतिमा बढ्ने, अनुहार रातो हुने, पसिना आउने, काप्ने

रिस पैदा गर्न सक्ने अवस्थाहरूः

- काम, उदाहरणको लागिः मालिकद्वारा दोष लगाइएको, सहकर्मीहरूसँग असहमति
- पारस्परिक सम्बन्धहरू, जस्तैः परिवारका सदस्याहरूसँग बहस, साथीहरूले धोका दिएको
- दैनिकी जीवन, उदाहरणको लागिः तपाईंको पालो अरुले काटेको

यदि राम्रोसँग नियन्त्रण गरिएको छ भने, वास्तवमा रिसको केही मूल्य हुन्छ र हाम्रो लागि उपयोग हुन सक्छः

- केही गलत भएको छ र त्यसको लागि प्रतिक्रिया जनाउनको लागि हामीलाई याद दिलाउँदछ
- हाम्रो शरीरलाई उर्जापूर्ण बनाउँदछ
- हाम्रो असन्तुष्टि र दुःखहरू व्यक्त गर्नको लागि साहस र शक्ति प्रदान गर्दछ
- हामीलाई आफ्नो रक्षा गर्न र हाम्रो मर्यादा र अधिकारहरूको रक्षा गर्नको लागि याद दिलाउँदछ

वास्तवमा, रिसले हिंसा निम्त्याउदैन । हामी धेरै रिसाएको अवस्थामा पनि, हामीले हाम्रा भावनाहरू र घटनाहरूसँग शान्त रुपमा र जायज तरिकाले अरुहरू र आफूलाई चोट नपुऱ्याई सामना गर्न सक्दछौँ ।

2. रिस सम्बन्धी हाजिरीजवाफ

यहाँ केही वाक्यहरू दिइएको छ जसले मानिसहरूको रिसको अनुभवलाई वर्णन गर्दछ । प्रत्येक विवरणको लागि, कृपया त्यस्ता विकल्पहरू छनौट गर्नुहोस् जसले तपाईंको अवस्थालाई सबैभन्दा उपयुक्त/नजिकबाट वर्णन गर्दछ ।

	हो	होइन
सधैँ रिस उठी रहन्छ ?		
रिसप्रति कडा प्रतिक्रिया जनाउनु हुन्छ ?		
लामो समयपछि पनि रिस कम हुँदैन ?		
त्यस्ता कुराहरूको बारेमा फेरि सोचिरहनु हुन्छ जसले तपाईंलाई रिस उठाउँदछ ?		
अरुहरूलाई जथाभावी गाली गर्नुहुन्छ, वा अरुहरूसँग झगडासमेत गर्नुहुन्छ ? वस्तुहरू नष्ट गर्नुहुन्छ (वस्तुहरू वरपर फ्याक्नुहुन्छ/चिजबिजहरूलाई लात्तीले हान्नुहुन्छ) ?		

सर्वाधिकार सुरक्षित © 2020 अस्पताल प्राधिकरण । सम्पूर्ण अधिकार सुरक्षित

आफूलाई वा अरुहरूलाई हिंसात्मक रुपमा चोट पुऱ्याउनु हुन्छ (भित्तामा हान्ने/अरुहरूलाई पिट्ने) ?		
रिस नियन्त्रण गर्नको लागि मदिरा वा लागु औषधमा भर पर्नुहुन्छ ?		
के परिवार र साथीभाईहरूले मलाई रिस नियन्त्रणको समस्या छ भनेर सोच्छन् ?		

3. के मैले मेरो रिसलाई व्यवस्थापन गर्नुपर्छ ?

हामीले हाम्रो रिस व्यवस्थापन गर्नुपर्छ वा पर्दैन भन्ने कुरा निम्न तीन परिप्रेक्षहरूबाट विश्लेषण गर्न सक्छौं ।

1. यदि माथिको हाजिरीजवाफमा तपाईंको कुनै पनि प्रश्नको उत्तरमा "हो" भन्ने छ भने, यसको मतलब यो हो कि तपाईंले तपाईंको रिसको भावनाप्रति र कसरी रिस व्यवस्थापन गर्ने भन्ने कुरामा ध्यान दिन जरुरी छ ।
2. के रिस एक अनियन्त्रित तहसम्म पुगेको छ ?
   i. जब रिस लामो समयसम्म उठी रहन्छः घटनापछि, तपाईं आफ्नो भावना शान्त पार्न सक्नुहुन्न, तपाईं सो कुराको बारेमा बारम्बार सोचिरहनु हुन्छ, र तपाईंको निन्द्रा र खानाको रुचिमा असर परेको छ ।
   ii. जब रिस अत्यन्तै कडा हुन्छः तपाईंलाई रिस उठेको बेला अस्वस्थ महसुस हुन्छ, उदाहरणको लागिः मुटुको धड्कन तीव्र गतिमा बढ्ने, श्वास फेर्न गाह्रो हुने, मांशपेशी कसिलो हुने, र अनुहार रातो हुने; सोच्न गाह्रो हुने, उदाहरणको लागि ध्यान केन्द्रित गर्न नसक्ने, पटक पटक दोहोर्याइ राख्ने, र समस्याको बारेमा प्रभावकारी ढङ्गले सोच्न नसक्ने; आवेगमा आएर काम गर्ने र अनुचित तरिकाले रिस व्यवस्थित गर्ने ।
3. के तपाईंले रिसको अनुचित व्यवस्थापनले गर्दा नकरात्मक असरहरूको अनुभव गर्नुभएको छ ? यहाँ केही उदाहरणहरू दिइएको छः

मौखिक र व्यवहारिक हिंसा

बदला वा चिजहरू नष्ट गरेर रिस पोख्ने, अरुरूलाई गाली गर्ने, कसम खाने, कसैलाई पिट्ने । यस्ता उपायहरूले समस्या समाधान गर्न नसक्ने मात्र होइन, रिसको तीव्रतालाई पनि बढाउँदछ ।

सम्बन्ध बिग्रने

हिंसात्मक रुपमा रिस देखाउँदा कहिलेकाँही क्षणिक राहत हुन सक्छ, र तपाईंको वरपर रहेका व्यक्तिहरूले डरले गर्दा तपाईंको आवश्यकता पूरा गर्दिन सक्छन् । तर दीर्घकालीन रुपमा, कसैलाई पनि रिसाहा व्यक्तिहरूको नजिक बस्न मन लाग्दैन, र अन्ततः अरुहरू तपाईंबाट टाढा हुन्छन्, जसले गर्दा

सर्वाधिकार सुरक्षित © 2020 अस्पताल प्राधिकरण । सम्पूर्ण अधिकार सुरक्षित

तपाईंका राम्रा सम्बन्धहरू बिग्रन्छन् ।

भावनात्मक समस्याहरू

दीर्घकालीन रिसले डिप्रेशन, पिर चिन्ता, अनिद्रा र अन्य समस्याहरू निम्त्याउन सक्छ; जब रिस कम हुन्छ तब तपाईंले गर्नुभएको आवेजनक कार्यहरूको लागि दोषी, लज्जास्पद र अपमानको महसुस गर्नुहुन्छ ।

स्वास्थ्य समस्याहरू

यदि लामो समयसम्म शरीर रिसको अवस्थामा रहेको छ भने, मुटु रोग, उच्च रक्तचाप, स्ट्रोक र अन्य समस्याहरू हुने सम्भावना धेरै बढ्दछ ।

कानूनी/वित्तीय समस्या

जब तपाईं रिसाउनुहुन्छ, तपाईंले जायज तरिकाले विश्लेषण गर्न सक्नु हुँदैन र आवेजनक निर्णय र व्यवहारहरू, जस्तैः अत्याधिक खर्च गर्ने, राजिनामा दिने, स्वयंलाई चोट पुऱ्याउने, अरुहरूलाई चोट पुऱ्याउने, इत्यादी जस्ता कामहरू गर्नुहुन्छ । गम्भीर अवस्थाहरूमा, कसैले कानूनको उल्लङ्घन गर्न सक्दछन्, जस्तै उनीहरूको बच्चाहरुलाई हिंसा र दुव्र्यवहार गर्दछन् किनभने उनीहरू अनुशासन पालन गर्न हतोत्साहित हुन्छन् ।

4. मैले मेरो रिसलाई कहिले व्यवस्थापन गर्नुपर्छ भन्ने बारेमा कसरी थाहा पाउन सक्छु ?

दायाँ भागमा दिइएको चित्र रिस मापन गर्ने थर्मोमिटर हो । हरियोले शान्त मुड (स्थिति) लाई जनाउँदछ, सुन्तला रङ्गले मुड अधैर्य वा झर्को हुन सुरु गरेको जनाउँदछ । यो समय भनेको रिस व्यवस्थापन गर्न सुरु गर्ने समय हो । यदि हामीले यसलाई समयमै व्यवस्थापन गरेनौँ र रिसलाई रातो क्षेत्र वा पूर्ण रुपमा आगो वा आउटबस्ट सम्म बढ्न दिइ राख्यौँ भने, रिस नियन्त्रण भन्दा बाहिर जान सक्छ ।

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
शान्त		अधैर्य		झर्को			पूर्ण रुपमा आगो		आउटबस्ट!!

5. मैले रिसलाई कसरी व्यवस्थापन गर्न सक्छु ?

Q: रिस भनेको “राम्रो होइन” र “अरुहरूको लागि स्वीकार्य छैन” । मैले यसलाई राम्रो तरिकाले दबाएर र लुकाएर राख्नुपर्छ, होइन त ?

A: रिस उचित तरिकाले व्यक्त गर्नु राम्रो हो; उदाहरणको लागि, यसले शरीरलाई उर्जा प्रदान गर्दछ, गलत भइरहेको कुराहरूको लागि, प्रतिक्रिया जनाउन याद दिलाउँदछ, इत्यादि । यदि तपाईंले रिसलाई

सर्वाधिकार सुरक्षित © 2020 अस्पताल प्राधिकरण । सम्पूर्ण अधिकार सुरक्षित

अस्वीकार गर्नुभयो वा दबाएर राख्नुभयो भने, तपाईंले थुप्रै नकरात्मक भावनाहरू जम्मा गरेर राख्नुहुनेछ, जसले गर्दा लामो समयसम्म रिसको समस्या रहने सम्भावना बढ्दछ ।

Q: के तपाईंको रिस अन्य व्यक्तिहरू वा वस्तुहरूमा पोखेर रिसबाट छुट्कारा पाउनु एउटा राम्रो तरिका हो (उदाहरणको लागि, चिजबिजहरू नष्ट गर्ने, अन्य व्यक्तिलाई पिट्ने, स्वयंलाई चोट पुऱ्याउने, अत्याधिक मात्रामा पिउने) ?
A: मनोवैज्ञानिक अध्ययनहरूले स्पष्ट रुपमा यो कुरा देखाएको छ कि माथि उल्लेखित रिस पोख्ने उपायहरूले प्रभावकारी ढङ्गले भावनाहरू व्यक्त गर्न नसक्ने मात्र नभएर, तिनीहरूले रिस अझ बढ्ने र हिंसा/उच्च-जोखिमका कार्यहरू समेत गर्न सक्ने सम्भावना बढाउँदछ ।

न त रिसको दीर्घकालीन दमन न त कुनै हिंसात्मक रिस पोख्ने उपायहरू रिस व्यवस्थापन गर्नको लागि स्वस्थ र प्रभावकारी तरिका हो ।

तल दिइएको भावनात्कम ट्राफिक लाइट हो । यसमा भएका कदमहरूले हामीलाई रिससँग सामना गर्न मद्दत पुऱ्याउदछ । ट्राफिक लाइटको सुरु हुन क्रमबद्ध रुपमा पहिलो कदममा रातो लाइट बाल्नुपर्छ, त्यसपछि एम्बर लाइट बाल्नुपर्छ र त्यसपछि हरियो लाइट बाल्नुपर्छ ।

रातो लाइट- ध्यान दिनुहोस् कि तपाईंको रिस बढी रहेको छ कि छैन । यदि तपाईं थर्मोमिटरमा 5 पोइन्ट (जुन, झर्को हो) वा सो भन्दा माथि पुग्नु भएको छ भने, तुरुन्तै आफूलाई रोक्नुस् भन्नुहोस् ।

एम्बर लाइट- आफूलाई शान्त पार्नको लागि बिस्तारै लामो सास फेर्नुहोस् र द्वन्द्व जारी नगर्न घटनास्थलबाट जानको लागि आफूलाई सम्झाउनुहोस् ।

हरियो लाइट- घटनास्थलबाट गएपछि, निम्न श्वासप्रश्वासका व्यायामहरू गर्नुहोस् वा रिस कर्म गर्न र आरामको लागि अन्य तरिकाहरू अपनाउनुहोस् ।

> श्वासप्रश्वासको व्यायामः तपाईंको श्वासप्रश्वासमा ध्यान केन्द्रित गर्नुहोस् । तपाईंले हरेक पटक श्वास बाहिर फ्याल्दा मनमा “आराम” भन्ने शब्द सोच्नुहोस् । तपाईंले तपाईंको श्वासप्रश्वासमा ध्यान केन्द्रित गर्नको लागि आँखा बन्द गर्न पनि सक्नुहुनेछ । जबसम्म तपाईंको मुटुको धड्कन

सर्वाधिकार सुरक्षित © 2020 अस्पताल प्राधिकरण । सम्पूर्ण अधिकार सुरक्षित

कम हुँदैन वा शान्त महसुस गर्नु हुँदैन तबसम्म श्वासप्रश्वास व्यायामलाई दाहोर्याउनुहोस् ।

आराम गर्ने अन्य तरिकाः अंकहरूको गणना गर्ने, खेल खेल्ने (दौडिने, योगा.....), गीत सुन्ने, तातो पानीले नुहाउने, इत्यादी ...

भावनात्मक ट्राफिक लाइट

रोक्नुस् ! आफूलाई "रोक्नुस्" भन्नुहोस् !

पर्खनुहोस् ! आफूलाई शान्त पार्नुहोस्/लामो श्वास फेर्नुहोस् र घटनास्थलबाट जानुहोस्

कार्य सबैभन्दा व्यवहारिक छ ! आफूलाई आराम गर्नको लागि श्वास फेर्ने अभ्यास गर्नुहोस् र अन्य उपायहरू अपनाउनुहोस्

माथिको भावनात्मक ट्राफिक लाइट व्यायाम बाहेक, रिसको समस्याहरूलाई व्यवस्थापन गर्न अन्य थुप्रै उपायहरू छन्, जस्तै आराम गर्ने अन्य उपायहरू, समस्या-समाधान गर्ने उपायहरू सिक्ने, कुराकानी गर्ने सिपहरूको तालिम, र सामाजिक सिपहरूको तालिम लिने ।

सर्वाधिकार सुरक्षित © 2020 अस्पताल प्राधिकरण । सम्पूर्ण अधिकार सुरक्षित